

>>>

[Člověk a technika proměňující svět]

Objektivace došla v technice nové úrovni, dynamizovala se. Zatímco předtím šlo o zkreslené představy, nesprávné poznání světa, dostává se člověk nyní do závislosti a do vleku nejen svých představ a falešných poznatků, ale do vleku neobyčejně mohutných hybných sil, jimiž je „špatně poznáný“ svět měněn k obrazu tohoto špatného poznání, tj. je přestavěn právě v lidské dimenzi, takže ohrožuje onen základ lidské orientace ve světě, který byl dán tímto světem jako takovým, tj. v jeho dosavadní podobě. Člověk přesunuje znovu svou existenci – dostává se na novou rovinu. To zásadně lze pouze uvítat. Vada je v tom, že dostatečně nezrefletoval svou situaci a že zejména neví, co dělá, když technizuje svůj svět. Okolnost, že člověk likviduje nebo alespoň relativizuje onen základ, z něhož jako bytost vždy vycházel a ještě znovu vždy vychází, že mění cílevědomě, programově podmínky své vlastní existence, svého pobývání ve světě právě tím, mění tento svět, tj. že začíná pobývat v novém, změněném (resp. ustavičně změněném) světě, a tedy pobývat *jinak*, existovat *jinak*, musí teprve nabýt svého pravého významu tím, že člověk najde jinou základnu, v níž zakotví a z níž jako ze své vlastní (přivlastněné) nadále bude vycházet.

2. 5. 66

660502

<<<

>>>

[Skutečnost, její pravdivé a nepravdivé poznání]

Ideál pravdivého poznání bývá i dnes ještě často vyjadřován slovy „poznat skutečnost tak, jak je“. Někdy zamlčeným, jindy však zřetelně vysloveným předpokladem je pojetí skutečnosti jako něčeho nezávislého na subjektu poznání; „tak, jak je“ znamená, jak je o sobě, bez jakéhokoli vlivu subjektu, který ke skutečnosti přistupuje a který ji poznává. To, co je nějak poznamenáno subjektem a jeho přístupem ke skutečnosti, nezůstává už v čisté objektivitě, ale je subjektivně zbarveno. Subjekt je zdrojem nebezpečí, že poznávaná skutečnost nezůstane „tak, jak jest“, ale že bude zkreslena. Zkreslena ovšem subjektivně, neboť objektivně zůstává tím, čím jest. Ideálem poznání tedy je, aby skutečnost zůstala v tomto poznání „tak, jak je“. Ovšem skutečnost původně není v poznání „tak, jak je“, ba není v poznání vůbec nijak. Poznání znamená změnu: skutečnost, která nebyla poznána a není tedy žádným způsobem v poznání, je poznávána, a tedy vstupuje do poznání. Může vstupovat dobře, nebo špatně; podle toho pak jde o správné, nebo nesprávné poznání. Nesprávné poznání, tj. špatný způsob přechodu skutečnosti z nepoznanosti do poznání, je charakterizováno tím, že skutečnost nezůstává tím, čím je, a „tak, jak je“, ale že je deformována. Tato deformace znamená nutně změnu; kdyby nešlo o změnu, nemohli bychom k žádné deformaci dojít, resp. nemohlo by k žádné deformaci dojít. Přesto však je zřejmé, že touto změnou prochází skutečnost zcela zvláštním způsobem, totiž tak, že jí

ve své objektivitě není postižena. Skutečnost je deformována, ale současně zůstává mimo poznání „tak, jak je“, čili není deformována v objektivním smyslu, objektivně. Deformace skutečnosti v chybném poznání je deformací jen subjektivní. Není tedy deformována sama skutečnost, ale něco jiného. K nesprávnému poznání dochází ne tam, kde je deformována, zkreslována sama skutečnost, ale kde je deformováno cosi jiného. Požadavek, aby skutečnost byla ponechána v poznání „tak, jak jest“, je proto nesprávně, nesmyslně položen. Skutečnost zůstává objektivně vždycky tím, čím jest, a „tak, jak jest“. Vzniká otázka, co to je, co má být ponecháno „tak, jak jest“, když to není sama objektivní skutečnost. Mohlo by to být „správné poznání“, ale cožpak máme na počátku nějaké správné poznání, které by pak mohlo utrpět újmu a dojít poškození, zkreslení? (Platónské konotace.) Právě tak nejde ani o proměnu naprosto a dokonale „nesprávného“ poznání nějakým postupem v poznání správné. (Na počátku je sice nepoznanost, ale přechod z naprosté nepoznanosti do nějaké, správné či nesprávné poznanosti není postupný, nýbrž děje se ve skocích. Poznávat lze jen to, co už nějak známe; poznávání je jen vylepšování našeho dosavadního poznání. Vlastní začátek poznání je velmi opomíjenou skutečností a musí se stát předmětem důkladného studia.) Předpokladem toho, abychom mohli vůbec mluvit o nějakém „tak – jak“ v poznání, je existence, přítomnost tohoto poznání, v jehož rámci teprve může dojít k onomu případnému zkreslení anebo nezskreslenému „podání“ skutečnosti „tak, jak je“. Konkrétně to znamená přítomnost nějakého obrazu jako prostředku, jímž má být objektivní skutečnost postižena, „zobrazena“, poznána „tak, jak je“. Mezi tímto „obrazem“ a mezi objektivní skutečností musí být vztah, který zakládá správnost či nesprávnost poznání; tento vztah byl takřka od počátku filosofie chápán jako podobnost, jako napodobení objektivní skutečnosti. Pravda byla proto pojímána jako připodobnění subjektivního přístupu k objektivní skutečnosti: *adaequatio*.

3. 5. 66

660503

<<<

>>>

[Téma budoucnosti a práce Gerharda Sautera]

29. X. 66

1.

Důležitost, ba přímo centrální postavení problému budoucnosti (a času vůbec) v současném theologickém myšlení (a ovšem nejenom theologickém) je stále pronikavěji rozpoznáváno vlastně už po řadu desetiletí. V posledních letech se stalo samostatným tématem několika významným studiím. Užitečnost důkladné práce Gerharda Sautera, *Zukunft und Verheißung* (která vyšla v Curychu a Stuttgartu v Zwingliho nakladatelství; 374 stran),¹ spočívá už v tom, že

¹ G. Sauter, *Zukunft und Verheißung. Das Problem der Zukunft in der gegenwärtigen theologischen und philosophischen Diskussion*, Zürich – Stuttgart 1965. – Pozn. red.

vrhá ostré světlo na větší a velké theologické (i filosofické) podniky, jež zkoumá právě z tohoto speciálního hlediska a jež většinou přesvědčivě ukazuje jako velmi málo dostačující a někdy vysloveně nedostatečné.

661029

<<<

>>>

[Idealismus a skutečnost]

Idealismus: v užším smyslu to je metafyzická koncepce, která ideje (ducha, vědomí atd.) považuje za ontický základ skutečnosti. Protože však je neobyčejně obtížné určit vposledu ontickou povahu idejí (ducha, vědomí atd.) v tomto odděleném, vyděleném a izolovaném postavení, je třeba vycházet ze širšího smyslu slova. Idealismus je každá koncepce, v níž povaha idejí a jejich vztahů (povaha ducha, vědomí atd.) se prosazuje tak, že zakrývá povahu toho, k čemu se tyto ideje (duch, vědomí) odnášejí. Idealismus nemusí popírat objektivní skutečnost (viz např. objektivní idealismus), ale podává její obraz a výklad takovým způsobem, že vztahy idejí (pojmu, logická souvislost, základní koncepty apod.) převažují nad otevřeností vůči skutečnosti v celku.

11. 12. 66

661211

<<<

>>>

[Filosof a politika]²

Nejde o personální unii mezi filosofií a politikou, tj. aby se filosof účastnil politické práce anebo aby politik měl zájem o filosofii, studoval ji a pěstoval. To se ovšem často dělo a děje, ale to není ještě základní rovina otázky, rovina teoretické problematiky. Nejde o občanskou odpovědnost filosofa jakožto občana, v níž je filosofie vedlejší věcí a v níž se má jeho postoj přibližovat postoji kteréhokoli dalšího občana, který není filosofem. Právě tak nejde o požadavek vzdělanosti politika.

66xxxx

<<<

² Nedatovaná poznámka, snad z května 1966 (psána stejným strojopisem jako záznam z 3. 5. 1966). – Pozn. red.